

**PRIKAZ KNJIGE: „PUTOVIMA FRANKOPANA:
FRANKOPANSKA BAŠTINA U PRIMORSKO-GORANSKOJ
ŽUPANIJI“; INES SRDOČ-KONESTRA,
SAŠA POTOČNJAK (ur.)**

Autor: Lucian Borić¹

U izdanju Primorsko-goranske županije i Filozofskoga fakulteta u Rijeci, a u uredništvu Ines Srdoč-Konestre i Saše Potočnjak, 2018. godine objavljena je knjiga „Putovima Frankopana: Frankopanska baština u Primorsko-goranskoj županiji“. Knjiga broji 470 stranica, a sadržajno je podijeljena na Projekt „Kulturno-turistička ruta Putovima Frankopana“, „Uvodna riječ“, „Riječ urednica“, osam poglavlja (I. „Obitelj Frankapan / Frankopan“, II. „Otok Krk: ishodište, središte, baština“, III. „Vinodol: poveznica otočnih i kopnenih posjeda“, IV. „Gorski kotar: spoj sjevernojadranske i kontinentalne tradicije“, V. „Senj i Modruš: područja posebnoga frankapanskog interesa“, VI. „Frankapanski zagovori u zlatu i svili“, VII. „Pismo, tekst, knjiga, glazba“, VIII. „Pravna ostavština Frankapana“), „Izbor iz literature“ i „Sažetci“ na engleskom jeziku i popis autora. Na tekstovima koji krase spomenutu knjigu radilo je 22 autora.

¹mag. croat., Lopar, 280 boriclucian@gmail.com

Knjiga počinje dijelom „Projekt ‘Kulturno-turistička ruta Putovima Frankopana’“ (str. 6 – 7) u kojem se napominje kako je knjiga izdana u okviru istoimenoga projekta koji provodi Primorsko-goranska županija s još 12 partnera (Grad Rijeka, Grad Kraljevica, Grad Čabar, Grad Bakar, Općina Lokve, Općina Čavle, Općina Vinodolska, Turistička zajednica Kvarnera, Turistička zajednica grada Rijeke, Biskupija Krk, Centar za kulturu Grada Krka i Prirodoslovni muzej Rijeka). Projekt je sufinancirala i Europska unija, odnosno Europski fond za regionalni razvoj, kojemu je u konačnici cilj obnavljanje, uređivanje i promoviranje vrijednih objekata kulturne baštine te stvaranje novih turističkih ponuda. S obzirom na to da je u projekt uključena i Primorsko-goranska županija, tu je i „Uvodna riječ“ župana Zlatka Komadine (str. 9), u kojoj je još jednom stavljen naglasak na stvaranje prepoznatljivih turističkih aduta. „Riječ urednica“ (str. 10) sadržava zahvale i tehničke napomene vezane uz knjigu, od kojih svakako valja napomenuti kako su izvorni radovi autora razlomljeni te fragmentarno uklopljeni u tematski veće cjeline. Sažetci izvornih radova napisani su na engleskom jeziku i objedinjeni s popisom autora na kraju knjige (str. 461 – 470), dok je prije toga naveden popis bibliografskih jedinica (str. 429 – 460).

„Obitelj Frankapan / Frankopan“ (str. 11 – 84) prvo je u nizu poglavlja i podijeljeno je na sljedeće dijelove: „Porijeklo i pojava obitelji“ (str. 13 – 20), „Prelazak na susjedno kopno i

pitanje dvostrukog vazaliteta“ (str. 20 – 26), „Povratak na Krk i uvjeti pod kojima drže otok“ (str. 27 – 30), „Odnos s Anžuvincima i Venecijom do Zadarskog mira“ (str. 30 – 33), „Život nakon Venecije“ (str. 33 – 35), „Nikola IV. Frankapan i vrhunac obitelji“ (str. 35 – 37), „Knezovi Krčki kao patroni Crkve“ (str. 37 – 39), „Benediktinci, franjevci, pavlini – redovničke zajednice i njihova zdanja kao središta pismenosti“ (str. 39 – 44), „Krčki Knezovi Frankapani na zalazu srednjega vijeka“ (str. 44 – 49), „Knez Bernardin Frankapan, najznamenitiji Hrvat svoga vremena“ (str. 49 – 62), „U potrazi za Biblijom Bernardina Frankopana. St. Veit am Flaum: uvod u jednu hrabru epizodu na habsburškom protureformacijskom tlu“ (str. 62 – 65), „Važnost Hrvatske kao predziđa kršćanstva u očima Bernardina Frankopana“ (str. 65 – 68), „Tragom Biblije Bernardina Frankopana: od kaštela u Grobniku do djelatnika uraške tiskare?“ (str. 68 – 71), „Suton obitelji Frankopan. Cetinski sabor – ozaljski gambit“ (str. 71 – 75), „Stoljeće pod Bečom – izumiranje loza obitelji Frankopan“ (str. 75 – 79), „Urota – žrtva na oltaru bečkog apsolutizma“ (str. 79 – 82) i „‘Urota’ – pobuna Zrinskih i Frankopana“ (str. 82 – 84). Kao što je vidljivo u naslovima potpoglavlja, ovo poglavlje daje povijesni pregled obitelji Frankopana (Krčkih knezova) i predstavlja uvod u sve ostalo čime će se ova knjiga baviti. Iz naslova iznesenih potpoglavlja vidljivo je da su Frankapani velikaška obitelj koja je tijekom svoje povijesti mijenjala svoja rezidencijalna sjedišta, da

su odigrali veliku ulogu u Crkvi u Hrvata, kulturi i pismenosti, da imaju i neke istaknute pojedince poput Bernardina Frankopana te da, nakon urote Zrinsko-Frankopanske, obitelj gubi na značaju.

„Otok Krk: ishodište, središte, baština“ (str. 85 – 144) drugo je u nizu poglavlja i podijeljeno je na sljedeće dijelove: „Otok Krk genius loci Frankapana – Knezova Krčkih“ (str. 87 – 93), „Srednjovjekovne utvrde – ishodišta moći Frankapana“ (str. 93 – 94), „Gradec – Rovoznik“ (str. 94 – 99), „Zajednica krčkih kaštela – Omišalj, Dobrinj, Vrbnik, Baška, Dubašnica“ (str. 99 – 101), „Omišalj – Fortičina“ (str. 102 – 104), „Omišaljski ‘kešte’“ (str. 104 – 107), „Baška – Sveti Ivan“ (str. 107 – 112), „Grad Krk“ (str. 113 – 125), „Košljun“ (str. 126 – 127), „Kamena skulptura – otok Krk“ (str. 128 – 134), „Drvorezbarena polikromirana srednjovjekovna skulptura“ (str. 135 – 137), „Drvena skulptura i oltari Krka u suton Frankapana“ (str. 137 – 142) i „Slikarstvo na otoku Krku do 1480. godine“ (str. 142 – 144). Ovo poglavlje obrađuje Krk, prvo rezidencijalno sjedište obitelji Frankopana. Iz nabrojanih naslova moguće je uočiti kako ovo poglavlje obiluje arhitektonskom baštinom Frankopana, a koja je ostavljena i današnjim generacijama u nasljeđe. Umjetnost Frankopana vrlo je raznolika, a osim arhitekture, obitelj je svoj trag ostavila i u skulpturama i slikarstvu.

„Vinodol: poveznica otočnih i kopnenih posjeda“ (str. 145 – 198) treće je u nizu poglavlja i podijeljeno je na sljedeće dijelove: „Kašteli srednjovjekovnog Vinodola“ (str. 147), „Grob-nik“ (str. 148 – 149), „Trsat“ (str. 150 – 153), „Bakar“ (str. 153 – 155), „Hreljin – Bakarac – Kraljevica“ (str. 155 – 158), „Kra-ljevica – nagovještaji ranobaroknog doba“ (str. 159 – 161), „Dri-venik – Jadranovo“ (str. 162 – 163), „Grižane – Belgrad – Kotor“ (str. 164 – 166), „Badanj“ (str. 166 – 169), Bribir – Selce (str. 169 – 173), „Novi Grad (Novi Vinodolski)“ (str. 173 – 177), „Nov-ljanski Lopar“ (str. 177 – 178), „Ledenice“ (str. 179 – 183), „Ka-mena skulptura“ (str. 183 – 184), „Drvorezbarena polikromirana srednjovjekovna skulptura“ (str. 184 – 188), „Drvena skulptura i oltari Vinodola u suton Frankapana“ (str. 188 – 192) i „Slikar-stvo u Vinodolu do 1670. godine“ (str. 192 – 198). Nakon gu-bitka Krka tijekom 1240-ih godina, jačaju obiteljske pozicije na kopnu, a jedno od idućih jakih uporišta Krčkim knezovima bit će u Vinodolu. Kao i prethodno poglavlje, i ovo poglavlje obra-đuje umjetničku i arhitektonsku baštinu Frankopana, s time što se ovaj put nabraja frankopanska ostavština u krugu Vinodola.

Gorski kotar: spoj sjevernojadranske i kontinentalne tra-dicije (str. 199 – 208) četvrto je u nizu poglavlja i podijeljeno je na sljedeće dijelove: „Arheološki i povijesni tragovi“ (str. 201 – 206), „Kasnija arhitektura Gorskog kotara: Bosiljevo, Severin, Čabar i Brod na Kupi“ (str. 206 – 208). Ovo poglavlje opsegom je

najkraće, što se može povezati i sa slabim spoznajama o frankopanskoj baštini na prostoru Gorskoga kotara, no ipak ta baština postoji i ondje. S obzirom na to da je u naslovu knjige i frankopanska baština u Primorsko-goranskoj županiji, a kojoj i Gorski kotar dijelom teritorijalno pripada, logično je zašto se uvodi i ovo poglavlje. Strukturom i sadržajem ovo poglavlje slijedi prethodna dva, a kao što je u njegovu naslovu naznačeno – Frankopane se želi prikazati kao integrativni element koji je sjedinio sjevernojadransku i kontinentalnu tradiciju. Očito je najbolji otisak te integracije, koja onda predstavlja i dio frankopanskoga identiteta, vidljiv na prostoru Gorskoga kotara, i to u mjestima Bosiljevo, Severin, Čabar i Brod na Kupi, koja gaje arhitektonsku baštinu.

„Senj i Modruš: područja posebnoga frankopanskog interesa“ (str. 209 – 228) peto je u nizu poglavlja i podijeljeno je na sljedeće dijelove: „Senj u rukama Knezova Krčkih“ (str. 211 – 214), „Senia“ (str. 215 – 217), „Kamena skulptura“ (str. 218 – 220), „Modruš – prva kopnena stečevina Krčkih“ (str. 220 – 225), „Drvorezbarena polikromirana srednjovjekovna skulptura u zaobalju Vinodola i Senja“ (str. 225 – 228). Osim u Vinodolu, Frankopani su svoja kopnena uporišta imali i u Senju i Modrušu, a ovo poglavlje strukturom i sadržajem slijedi prethodna tri. Zbog povijesne tečnosti možda bi bilo logičnije ovo poglavlje staviti prije onoga o Gorskom kotaru, možda i Vinodolu, s obzi-

rom na to da je i u naslovu jednoga potpoglavlja natuknuto kako je Modruš prva kopnena stečevina knezova Krčkih. Vidljivo je da se kroz ovo, kao i kroz poglavlje o Krku (otoku) i Vinodolu, provlači potpoglavlje o drvorezbaranoj polikromiranoj srednjovjekovnoj skulpturi, što očito upućuje na to da su Frankopani u tom području ostavili veliki trag.

„Frankapanski zagovori u zlatu i svili“ (str. 229 – 246) šesto je u nizu poglavlja i podijeljeno je na sljedeće dijelove: „Donacije skupocjenih svila i zlatarskih predmeta u doba vladavine obitelji Frankapan“ (str. 231), „Značajne tekstilne narudžbe u 14. st. na otoku Krku“ (str. 231 – 233), „Zagovori u svili – tekstilne donacije članova obitelji Frankapan“ (str. 233 – 234), „Zlatarska umjetnička djela vezana uz obitelj Frankapan“ (str. 234 – 243), Srebrna pala u krčkoj katedrali (str. 243 – 246). Svila i zlato kroz povijest su bili statusni simboli moći – mnoge plemićke obitelji i imućni građani često su oporučno, ali i za života, znali svoju imovinu poklanjati crkvama i samostanima, nadajući se zagovoru svetaca, pa i osobnom probitku u ovom ili onom, zagrobnom životu. Naslovi potpoglavlja ovdje pokazuju da su i Frankopani bili upravo na tom tragu.

„Pismo, tekst, knjiga, glazba“ (str. 247 – 373) sedmo je poglavlje i podijeljeno je na sljedeće dijelove: „Srednjovjekovna pisana baština državine Frankapana“ (str. 249 – 250), „Propeti lavovi koji lome kruh“ (str. 251 – 252), „Pragmatična pismenost:

dvojezična i dvopismena kancelarija krčkih knezova Frankopana“ (str. 253 – 256), „Latinski epitafi“ (str. 257 – 258), „Iluminirani rukopisi nastali na frankopanskim posjedima“ (str. 259 – 261), „Glagoljska pisana baština na frankopanskim područjima. Glagoljica i crkvenoslavenski jezik“ (str. 261 – 262), „Azъ Bog – ja čovik“ (str. 263), „Glagoljica na hrvatskom tlu“ (str. 263 – 265), „Glagoljaštvo kao posebnost“ (str. 265), „Popovi glagoljaši“ (str. 265 – 267), „Pisac bi pil!“ (str. 267 – 268), „Glagoljaški humanizam“ (str. 268 – 270), „Glagoljski natpisi – glas srednjovjekovnoga čovjeka na Kvarneru“ (str. 271 – 275), „Da te Bog čuva od ovoga mēšta“ (str. 275 – 277), „Pisana baština u kamenu i na pergameni“ (str. 277 – 279), „Glagoljička epigrafika“ (str. 279 – 280), „Hrvatskoglagojski liturgijski tekstovi“ (str. 280 – 285), „Misali“ (str. 285 – 287), „Skriptoriji“ (str. 287 – 288), „Michelangelo minijature – Juraj Julije Klović“ (str. 288 – 291), „Brevijari – otok Krk“ (str. 291 – 292), „Brevijari – Vinodol“ (str. 293 – 294), „Brevijari – Modruš i Krbava“ (str. 295), „Psaltir“ (str. 295), „A doscinobrah je ja fratar...“ (str. 296 – 302), „Hrvatskoglagojski neliturgijski tekstovi: Čto se žalostiš ubogi človeče, kai se mećeš i zač trepećeš“ (str. 302 – 305), „Kako ozdraviti za tri dana – hrvatskoglagojski medicinski tekstovi“ (str. 305 – 306), „Od kodeksa do tiska“ (str. 306–308), „Hrvatskoglagojski tisak“ (str. 308–314), „Krčki kulturni krug – vagina rerum glagoliticarum“ (str. 314 – 316), „Europom... u potrazi za Frankopanima. Od

Trsata do Loreta...“ (str. 317 – 325), „...preko Grobnika i Venecije...“ (str. 326 – 334), „...Ozlja i Beča...“ (str. 335 – 347), „...do Bakra i Udina“ (str. 347 – 352), „Tragom žena Frankopanki“ (str. 352 – 357), „Oženi se gospodin Zrinski Mikluš gospu Katarinu od Frankapanov“ (str. 357 – 358), „Ozaljski književnojezični krug“ (str. 358 – 364), „U potrazi za glazbom Frankopana“ (str. 364 – 365), „Hrvatska glazbena kultura“ (str. 365 – 369), „Glagoljaško pjevanje i marijanska popijevka“ (str. 370 – 372) i „Pastirnica“ (str. 372 – 373). Ovo najopsežnije poglavlje prikazuje kako Frankopani nisu ostavili traga samo u materijalnoj baštini, već i pisanoj. Glagoljica, kao pismo koje predstavlja veliku identitetsku odrednicu Hrvata, predstavlja i veliki dio frankopanske ostavštine, o čemu upravo svjedoče brojni naslovi potpoglavlja. Također, čitatelj se ovdje prvi put susreće s glazbom Frankopana, čime se još jednom ukazuje na mnogolikost njihove baštine, te s tzv. ozaljskim književnim krugom, koji danas predstavlja nezaobilazno gradivo svakom školarcu.

„Pravna ostavština Frankapana“ (str. 375 – 428) osmo je i posljednje u nizu poglavlja, a podijeljeno je na sljedeće dijelove: „...stoga vam dvojici braće istu knežiju i sav otok za čitavoga vašeg života dajemo, prepuštamo i povjeravamo...“ (str. 377), „Odnos Frankapana s podložnicima i pravna baština“ (str. 378 – 380), „Let G(ospod)nih 1288... dan 6 miseca jenvara... u Novom gradu“ (str. 380 – 381), „... učiniti to ča bi pravo (...) i do'ro

za vaš otok“ (str. 381), „Kompromis puka i kneza“ (str. 381 – 383), „... k'rivi da b(u)du kaš'tigani“ (str. 383 – 385), „To e š'tatut' – kodifikacija običajnog prava: primjer Krčkog ili Vrbničkog statuta“ (str. 385 – 388), „Hrvatskoglagoljski pravni tekstovi“ (str. 388 – 390), „Kmetovi, orači, pastiri, plemeniti ljudi i popovi – struktura stanovništva u Vinodolu, otoku Krku i Senju u 13. i 14. stoljeću“ (str. 390 – 391), „Plk veli i mali“ (str. 391 – 392), „Ustrojstvo općina, ustrojstvo vlasti“ (str. 392 – 394), „Dvornik vsega Vinodola i od knezi zgora rečenih – kneževi službenici“ (str. 394 – 395), „Vas puk, mužke glave – općinski ustroj vlasti“ (str. 395 – 396), „Otočko viće nakup v Krći“ (str. 396), „Ki bi igral' na harti ili zara v kućah zatvorenih za pinizi“ (str. 397), „Vlasništvo nad zemljištem“ (str. 397 – 399), „Uboštvo kriči – problem vlasništva nad neobrađenim zemljištima“ (str. 399 – 400), „U kunfin od... Kaštelmušća na Kras“ (str. 401 – 402), „Glava o onome koji bi imao popa – neka pitanja vlasništva Crkve i crkvenih osoba“ (str. 402 – 403), „Neka ograničenja vlasničkih prava nad nekretninama“ (str. 403 – 404), „... da mu se zet već ne more – dosjelost“ (str. 404), „Vjerovnici i dužnici – neka pitanja obveznih prava“ (str. 404), „Pravo prvokupa i otkupa nekretnina“ (str. 404 – 406), „Za ljubav Božju i lijek moje duše – darovanje“ (str. 406 – 408), „Rič i govedo veliko – ugovor o nalogu i likuf“ (str. 408 – 409), „Ugovorna kazna“ (str. 409 – 410), „Pomagajte! – naknada štete“ (str. 410 – 414), „Ako bi se iza toga krila neka prijevara – ogra-

ničenja ugovaranja i stvaranja zajednice dobara“ (str. 414 – 416), „O zadanoj riječi – ostvarivanje potraživanja“ (str. 416 – 417), „Dužnost je krčmara da vinom posluži svakoga gosta – potraživanja trgovaca i ugostitelja“ (str. 417 – 418), „Kako se štititi od samovolje sudskih vlasti – kazneno pravo“ (str. 418 – 419), „Ima li knez pravne privilegije? Kaznena djela protiv kneza kao nositelja javne vlasti“ (str. 420), „Smrtna kazna – da ili ne? Kaznena djela protiv života i tijela“ (str. 420 – 421), „Koliko vrijedi čast? Kaznena djela protiv časti i ugleda osobe“ (str. 422 – 423), „Isplati li se biti ‘tat’? Kaznena djela protiv imovine“ (str. 423 – 424), „Palež kao nesretni slučaj ili piromanstvo – kaznena djela protiv sigurnosti ljudi i imovine“ (str. 424 – 426), „Isplati li se lažno svjedočiti? Kaznena djela u sudskom postupku“ (str. 426) i „Što s krivokletnikom? Prisega u dokaznom postupku“ (str. 426 – 428). Osim kulturne podloge, mnogolikost baštine Frankopana ne bi bila potpuno zaokružena kada se ne bi spomenula i ona pravna, a kojoj je upravo posvećeno posljednje poglavlje. Pravna ostavština Frankopana, od koje posebno valja izdvojiti Vinodolski zakonik (1288.), jedna je od temeljnih za proučavanje društvene strukture u Hrvatskoj u razdoblju razvijenoga srednjega vijeka.

Mnogolika frankopanska baština, koja se očituje u arhitektonskoj ostavštini, skulpturi, slikarstvu, glazbi, pismu, književnosti i pravnim dokumentima, podrobno je opisana u ovoj knjizi koju bih preporučio svim ljubiteljima opće kulture. Projekt

„Putovi Frankopana“ odlično je najavio i Rijeku kao Europsku prijestolnicu kulture 2020., a ugledni Lonely Planet nije bez razloga uvrstio i Kvarner među deset najboljih svjetskih turističkih regija koje treba posjetiti u 2020. godini. Ova knjiga, rađena u sklopu projekta „Putovima Frankopana“, pokazuje kako „Putovi Frankopana“ nisu samo „putovi“ Primorsko-goranske županije već i svih nas, pa vjerujem kako će u doglednoj budućnosti i ostatak Hrvatske slijediti ovaj primjer.